

Tenlasteneming van hulpbehoevende bejaarden in het Waalse Gewest – Huidige toestand en uitdagingen voor de toekomst

Het Rekenhof heeft de regeling voor de tenlasteneming van hulpbehoevende bejaarden in het Waalse Gewest onderzocht en concentreerde daarbij zijn analyse op de twee voornaamste tools die de Waalse overheid daarvoor hanteert, namelijk enerzijds de thuishulp en anderzijds de opvang en huisvesting in instellingen. Het Rekenhof stelt vast dat het aanbod voor tenlasteneming ontoereikend is om tegemoet te komen aan de vraag, waarvan de omvang bij gebrek aan betrouwbare gegevens niet kan worden gepreciseerd, en dat de huidige regeling niet kan waarborgen dat de tenlasteneming is aangepast aan de meest hulpbehoevendsten. De maatregelen die werden genomen om te anticiperen op de evolutie van de behoeften beantwoorden ook niet volledig aan de kwantitatieve en kwalitatieve uitdagingen van de vergrijzing van de bevolking. Het Rekenhof merkt tot slot op dat het gevaar bestaat dat de strategische en prospectieve denkoefening niet kan waarborgen dat de meest efficiënte en doeltreffende oplossingen worden geïmplementeerd.

Het Rekenhof stelt vast dat vragen om tenlasteneming, zowel voor thuishulp als voor rust- en verzorgingstehuizen, onbeantwoord blijven. Daarenboven kunnen de omvang en de kenmerken van die vragen niet worden gepreciseerd wegens een gebrek aan informatie over de bejaarden in het Waalse Gewest, hetzij over hun graad van autonomieverlies, hetzij over hun meer specifieke noden. Dat gebrek aan informatie betreft ook de huidige gerechtigden van de regeling, in het bijzonder bejaarden die een beroep doen op thuishulpdiensten, van wie de overheid niet weet om hoeveel mensen het gaat en welke hun kenmerken zijn.

De gezondheids crisis heeft de druk op de wachtlijsten van de rust- en verzorgingstehuizen weliswaar tijdelijk verminderd, maar zulks neemt niet weg dat de globale vraag naar tenlasteneming in de toekomst steeds sterker zal stijgen wegens de vergrijzing van de bevolking.

Het Rekenhof merkt eveneens op dat het gevoerde beleid rekening houdt met de meest hulpbehoevende personen maar hun geen tenlasteneming aangepast aan hun noden garandeert.

Inzake huisvesting heeft het gewest in de laatste twintig jaar weliswaar een beleid gevoerd om rusthuisbedden te herkwalficeren naar rust- en verzorgingstehuisbedden, maar er zijn nog steeds te weinig rust- en verzorgingstehuisbedden beschikbaar specifiek voor de meest hulpbehoevenden. De plaatsen worden overigens toegekend op basis van de principes van vrije keuze en menging (in termen van hulpbehoevendheid) bij de instellingen. Nagenoeg een derde van de gehuisveste personen is dus nog volledig zelfstandig of slechts beperkt hulpbehoevend. Daaruit volgt nochtans dat een niet te bepalen aantal hulpbehoevende bejaarden op de wachtlijst blijft staan, en gespeend blijft van een mogelijk beter aan hun noden aangepaste tenlasteneming.

Het principe dat ernaar streeft de hulp prioritair te richten op « de personen die er het meeste nood aan hebben » kan voor de thuishulp niet worden geverifieerd of toegepast. Er wordt immers niet verduidelijkt hoe de voorrang wordt bepaald voor de verschillende soorten doelgroepen of noden die ten laste moeten worden genomen. Nagenoeg de helft van de gerechtigden van de thuishulpdiensten wordt met name niet gekenmerkt door een verlies van fysieke of psychische autonomie.

Het dienstenaanbod is in de voorbije twee decennia slechts matig geëvolueerd en minder snel dan de vergrijzing van de bevolking. De Waalse regering heeft in mei 2019 beslist tegen 2030 progressief 11.300 nieuwe eenheden in rust- en verzorgingstehuizen te creëren. In de wetenschap dat een eenheid niet noodzakelijkerwijze overeenkomt met een fysiek bed, is die doelstelling niet de voorbode van de effectieve toename van het beddenpark, noch van de omvang van de herkwalficaties die een meer adequate tenlasteneming van de hulpbehoevendheid mogelijk maken. Tot nu toe werden 2.457 bedden geherkwalficeerd en werd in 2021 een begroting goedgekeurd om 1.130 nieuwe bedden in rusthuizen te creëren.

In de thuishulpsector konden door een bijkomende begroting van 5 miljoen euro die in 2020 werd goedgekeurd, de prestaties tijdens die regeerperiode relatief gezien worden opgetrokken. Er werd echter geen andere strategische beslissing op middellange en lange termijn genomen in verband met de configuratie en de ontwikkeling van het aanbod aan thuishulpdiensten.

In die context toont de audit aan dat het globale aanbod inzake tenlasteneming bij ongewijzigd beleid ontoereikend zal blijven om de evolutie van de noden te dekken tegen 2030, temeer daar de thans onbevredigde vraag tegen dan waarschijnlijk nog in omvang zal toenemen in een verhouding die minstens vergelijkbaar is met de stijging van het aantal bejaarden.

Wat de vooruitziendheid betreft, wijst het Rekenhof op het gebrek aan een strategie van de Waalse overheid om een antwoord te bieden op de toekomstige uitdagingen. Het onderstreept dat het huidige informatiesysteem inconsistent is en belet om betrouwbare voorspellende ramingen te maken van de noden die in de toekomst moeten worden gedekt. De budgettaire ramingen in verband met de nieuwe overwogen of goedgekeurde maatregelen zijn eveneens onnauwkeurig en niet betrouwbaar.

De toekomstige projecten worden hoofdzakelijk bekeken bij ongewijzigd beleid, zonder rekening te houden met de onbevredigde vraag. De belangrijkste componenten van het systeem zelf blijven ook ongewijzigd. De verschillende takken van het beleid inzake tenlasteneming van bejaarden, of zelfs andere ermee verband houdende beleidsmaatregelen worden overigens elk op zich ontworpen en beheerd, hoewel ze een onderling afhankelijk netwerk van hulpoplossingen vormen. Bij de overwogen oplossingen wordt relatief weinig rekening gehouden met de tussenvormen (kort verblijf, dagopvang, enz.). Hetzelfde geldt voor de alternatieve vormen (cohousing, intergenerationele samenwoning...) die niet echt van de grond komen.

Het Rekenhof heeft verschillende aanbevelingen geformuleerd om een antwoord te bieden op de uitdagingen die zich aandienen. Gelet op de omvang van die uitdagingen en de beschikbare budgettaire middelen zullen bepaalde gevestigde schema's opnieuw in vraag moeten worden gesteld om op bevredigende wijze tegemoet te kunnen komen aan de noden van hulpbehoevende bejaarden. Wanneer men niet anticipeert op het vlak van de ontplooiing van diensten, op te richten infrastructuren of in te vullen betrekkingen, kan zulks zich lange tijd laten voelen bij de prestaties die de toekomstige bejaarden zullen kunnen genieten.

Bij het tegensprekelijk debat heeft de minister van Gezondheid en Sociale Actie laten weten dat ze zich aansloot bij de voornaamste bevindingen in verband met de huidige context en bij de voornaamste aanbevelingen van het Rekenhof. Ze vermeldde verschillende acties die al lopen en op stapel staan, die een antwoord zullen helpen vormen op de opgeworpen problemen. Inzake vooruitzichtigheid verzekert de minister zich bewust te zijn van de noodzaak om te anticiperen op adequate oplossingen voor de tenlasteneming van de toekomstige bejaarden. Ze wijst erop dat het antwoord op de uitdagingen inzake vergrijzing zal moeten berusten op studies die de noden van bejaarden aan het licht brengen die rekening houden met de niet-bevredigde vraag en de waaier aan noden waaraan tegemoet moet worden gekomen. Ze bevestigt overigens dat ze naar een meer gedigitaliseerd gezondheidssysteem wil gaan en dat ze wil zorgen voor een gecoördineerde sturing van de beleidsmaatregelen gebaseerd op een efficiënt informatiesysteem en op gerichte studies.